

TÖRELİ TÜRK EDEBİYATI ÇALIŞMALARI-2

ÇANAKKALE ŞEHİDLERİNE

(Şerh - Tahlil)

EDİTÖRLER

ERTUĞRUL KARAKUŞ

ABDÜLKADİR DAĞLAR

ERHAN ÇAPRAZ

dünbugün
yarın

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 337

Edebiyat: 166

ISBN 978-625-6769-27-4

Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2023

Editörler:

Ertuğrul Karakuş - Abdülkadir Dağlar - Erhan Çapraz

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık:

DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.

(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Törelî Türk Edebiyatı Çalışmaları-2: Çanakkale Şehidlerine (Şerh-Tahlil)

Editörler: Ertuğrul Karakuş (Doç. Dr.) , Abdülkadir Dağlar (Doç. Dr.) ,
Erhan Çapraz (Doç. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2023.

403 s. ; 13,5 x 21,0 cm ____ (DBY Yayınları ; No. 337) ____

ISBN 978-625-6769-27-4

1- Edebiyat 2- Şiir 3- Şerh/ Tahlil 4- Çanakkale 5- Mehmet Âkif Ersoy

Törelî Türk Edebiyatı Çalışmaları-2

ÇANAKKALE ŞEHİDLERİNE (Şerh-Tahlil)

EDITÖRLER

ERTUĞRUL KARAKUŞ

ABDÜLKADİR DAĞLAR

ERHAN ÇAPRAZ

İçindekiler

“Çanakkale Şehîdlerine” Şiiri ve Şerh-Tahlil Dizini	9
Mukaddime	13

ÇANAKKALE ŞEHÎDLERİNE (ŞERH-TAHLİL)

Zümrüdü Anka’nın Dirilişi.....	17
<i>Mehmet SÜME</i>	
Şu Boğaz Harbi Nedir?.....	31
<i>İsmail TAŞ</i>	
Ne Batıyız Ne de Doğu: Hepsinden Olan Hiçbirisi Olmayan İslam Medeniyetiyiz.....	37
<i>Mehmet Emin ULUDAĞ</i>	
“Dedirir -Yırtıcı, His Yoksulu, Sırtlan Kümesi,/ Varsa Gelmiş, Açılıp Mahbesi, yâhud Kafesi!” Mısraları Ekseninde “Çanakkale Şehitleri” İçin Yazılan Tiradı Savaş Karşıtı Söylem Bağlamında Yorumlamak	45
<i>Mehmet GÜNEŞ</i>	
Çanakkale Mahşerinde Yedi Düvele Karşı	53
<i>Selami ALAN</i>	

Yedi İklim'e Karşı Durmak	63
<i>Yılmaz BACAĞLI</i>	
Bin Bir Düşmana Karşı Bir Başımıza, “Bir”in Yolunda	67
<i>Mustafa Sefa ÇAKIR</i>	
Çanakkale; Azmin, İncin ve İmanın Zaferi.....	73
<i>Raşit KOÇ</i>	
Bir Bağımsızlık Destanı: Çanakkale.....	79
<i>Fatih ÇODAR</i>	
Yirminci Asır ve Mehmed Âkif Bey.....	83
<i>İsmail Alper KUMSAR</i>	
Çanakkale Şehidleri’nin “Mehmedçik” Beytine Bir Atf-ı Nazar	99
<i>Abdülhakim TUĞLUK</i>	
Mehmet Akif Ersoy Örneğinde Türk Aydınının Medeniyet ile İmtihanı	107
<i>Ahmet ALTAY</i>	
Batı’nın Yırtılan Maskesi: “Medeniyet”	115
<i>Abdülmuttalip İPEK</i>	
Belagat Kasırgası.....	129
<i>Bünyamin TAŞ</i>	
Asım: Arslan Nefer	139
<i>Nuh UÇGAN</i>	
“İzzet Müslümanların, Zillet Küffârındır”	147
<i>Muhammet Sani ADIGÜZEL</i>	
Âkif’in Tasvir Kuvveti: İndirmek, Püskürtmek, Savrulmak	155
<i>İsmet EMRE</i>	
Bir Şairin Destanı: Türk Milletinin Destanını Yaşayan ve Yazan Şair Mehmet Akif Ersoy.....	159
<i>Mümin ALİ</i>	
Bir Mücadele/Müdafaa ve Yaratma Biçimi Olarak Şiir	163
<i>Yahya AYDIN</i>	
Sine’den Vatana	177
<i>Metin AKYÜZ</i>	

Mehmetçik Şehit Olurken Hep “Gül”ümsemiştir	185
<i>Şaban SAĞLIK</i>	
İmanın Güzelliği: Sabır, Şükür ve Diriliş.....	193
<i>Erdoğan ERBAY</i>	
Sanatı Manevi Bağlamda Okumak/İçsel Zorunluluk İlkesi: Mehmet Akif ve Çanakkale Şehitlerine	203
<i>Ogün PEÇENEK</i>	
‘Bir Mucize Şiir’ Çanakkale Şehidlerine Üzerine.....	219
<i>Zehra KAPLAN</i>	
En Güzeli Serhatler: İman Dolu Göğüsler	233
<i>Mehmet TEMİZKAN</i>	
Âsım Olmak Her Neslin Ödevidir.....	241
<i>Musa BALCI</i>	
Şühedâ Yurdu.....	249
<i>Şaban KARASAKAL</i>	
“Güneşe Kalbolan” Âsım’ın Nesli	255
<i>Ertuğrul KARAKUŞ</i>	
Toprağın Bağrından Cennete Yükselen Pak Alınlılar	267
<i>Fahri TEMİZYÜREK</i>	
Bedir-Çanakkale	271
<i>Fazıl GÖKÇEK</i>	
Tarihe Sığmamak.....	275
<i>Âlim KAHRAMAN</i>	
Bir Destansı Zaferin Ebediyete Uğurlanan Kahramanları: Çanakkale Şehitleri.....	283
<i>Ahmet GÜNŞEN</i>	
Şâhiden Olsam Ey Şehid.....	299
<i>Abdülkadir DAĞLAR</i>	
Çanakkale Şehitlerine.....	307
<i>Büşra AKSAR</i>	

Mor Bulutlarla Tavan Çatmak ve Yedi Kandilli Süreyya'yı Oradan Uzatmak yahut Kelimelerle Olağanüstü Bir Türbe İnşa Etmek	315
<i>Ali KURT</i>	
Çanakkale Şehidine Tasarlanan Mistik Bir Mekân.....	323
<i>Hanife ÖZER</i>	
Mehtâbın Nûrlandırdığı Şehit Türbesi.....	327
<i>Seyit YAVUZ</i>	
Çanakkale’de Destan Yazanların Türbedârı Olsam.....	335
<i>Mikail Türker BAL</i>	
Gökten Uzanan Şefkat Eli	343
<i>Muharrem DAYANÇ</i>	
Çanakkale Ruhu İle Var Olmak	353
<i>Bülent KAYA</i>	
Çanakkale Şehitlerine Şiirinden Bir Beytin Sezai Karakoç ve T.S. Eliot Üzerinden Tahlili.....	361
<i>Murat Yusuf ÖNEM</i>	
İki İclâl Timsali: Kılıçarslan ve Mehmetçik	373
<i>Raşit GÜNDOĞDU</i>	
Türk’ün Yarattığı Destanlardan: “Çanakkale”	381
<i>Gıyasettin AYTAŞ</i>	
Çanakkale Şehidi: Göz Önünde Ama Mümkünün Dışında	389
<i>Yılmaz DAŞCIOĞLU</i>	
Şehâdet Mahşeri	397
<i>Erhan ÇAPRAZ</i>	

Bir Mücadele/Müdafa ve Yaratma Biçimi Olarak Şiir

Yahya AYDIN

Doç. Dr., Düzce Üniversitesi

Sanat; insanın hakikati aramak, kendini tanımak/bilmek ve ifade etmek amacıyla başvurduğu en müttekâmil uğraştır. Bu etkinlik vasıtasıyla sanatçı, ruhsal ve zihinsel yolculuğunun tecrübelerini, sancılarını ve verimlerini dile getirirken aynı zamanda kendini de sağaltmış olur. Böylelikle daha bütünlüklü bir insan hâline gelir. Ayrıca estetik bir formla ortaya koyduğu deneyimler bütünü, başkalarının da yaşamını değiştirme ve güzelleştirme potansiyelini daima içinde taşır.

Güzel sanatlar arasında malzemesi dil olan edebiyat ve müzik, insan üzerindeki etkileri dikkate alındığında hususi bir yere sahiptir. Bunlar arasındaki yakınlık, iki alana ilişkin eserlerden bahsedilirken kullanılan birçok kavramla mukayyettir. Bir edebî eser, sahip olduğu dilsel ve müziksel niteliklerle okurları duygudan duyguya sürüklerken bir müzik yapıtı da tıpkı ilki gibi farklı yorumlara imkân tanıyan yapısıyla insan ruhunu terbiye eder, arındırır. Bu müşarekete örnek gösterilebilecek en önemli yazınsal tür şiirdir.

Söz ya da şiir, hilkatle yaşıttır. Kimi inançlar ve bilgiler de sözden önce sessizliğin, sükûnun var olduğunu ileri sürerler. Ne olursa olsun, bütün bunlar bir bakıma yaratma, üretme, çoğaltma ve dile getirme biçimleridir. Zaten şiir de bir “susma işi,¹ suskun söz²” olarak değerlendirilebilir. Ancak bu sükût, anlamı çoğaltan, okuru zenginleştiren bir sessizliktir. Bir anlamda şiir, okuru kendini tamamlama eylemine, bunun için harekete geçmeye çağırır. *Yasin Suresinde* geçen “kûn fe-yekûn” ayeti de sözün ya da şiirin bir eylem olduğunu ortaya koyar. Allah, kâinatı sözle yaratmıştır. Bu ilahî bir ses ve nefestir. Halik’in kendisinden bir ruh/soluk üflediği insanın sözünün cüzi de olsa bu gücü barındırdığı muhakkaktır. Burada Torquato Tasso’nun “Non merita nome di creatore, se non Iddio ed il Poeta (Tanrı ve Şâirden başka Yaratıcı sıfatına layık kimse yoktur)” sözünü hatırlamamak mümkün değildir.³ Sanatını analogi temelini üzerine kuran şair ise “Tanrı dünyayı yarattı” demez, O’nun “dünyayı karmaşık ve bölünmez bir bütün olarak dile getirdi[ğini]” onu söylediğini ifade eder.⁴ Hem ayette hem de ozanın ibarelerinde sözün bir eylem olduğu anlamı zımni olarak mevcuttur. Zaten sözcük ve eylem arasındaki mütakabiliyet çeşitli filozoflar tarafından vurgulanmıştır. Emerson, sözcükler ve eylemleri “ilahî gücün birbirinden pek farkı olmayan suretleri” olarak değerlendirir ve “sözcükler eylemdir, eylemlerin de bir tür sözcük oldukları gibi”⁵ diyerek düşüncelerini ortaya koyar. Wittgenstein ise dilin bir incelik olduğunu belirterek “başlangıçta eylem vardı” der. Ona göre de “sözcükler

¹ A.H. Tanpınar, *Tanpınar’ın Mektupları* (Haz: Zeynep Kerman), İstanbul, Dergâh Yayınları, 2007, s.326.

² J. Rancier, *Suskun Söz* (Çev: Ayşe Deniz Temiz), İstanbul, Monokl Yayınları, 2016, s.72.

³ P. B. Shelley, *Şiirin Bir Savunması* (Türkçesi: Bünyamin Kasap), İstanbul, Şûle yayınları, 2011, s.59.

⁴ C. Baudelaire, *Richard Wagner Et Tannhäuser À Paris*, Paris 1861, s.7. İlgili ifadenin Fransızcadan Türkçeye çevirisi için Ammar Tekin’e teşekkür ederim.

⁵ R. W. Emerson, *İnsanın Görkemi* (Çev: F. Cihan Dansuk-Pınar Özdemir), Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2013, s.108.

eylemidir.”⁶ Söz ya da onun bir formu olarak şiir, söylendiğinde muhatabın ve dünyanın durumunda bir değişiklik yaratır.

Şiir (poiesis) teriminin eski Yunancada başlıca anlamı “yaratı” iken Çin kültüründe “şiir, dilsel sanat” **shih** ve “ereklilik, niyet, amaç” anlamındaki **chih** kavramlarının terkibinden oluşur.⁷ Shelley ise insanda iki tür zihni etkinlikten söz ederken -to poiein kavramını “sentezin temeli” olarak görür ve tahayyülle bağdaştırır. Ona göre -to logizein, “tahlilin temeli” olup akılla ilişkilidir. Akıl, farklılıklara dikkat kesilirken hayal nesnelerin benzerliğine odaklanır. Akıllı, hayal açısından temsilciye verilen bir yetki olarak gören filozof şair “aklı ruha kıyasla beden, maddeye göre gölge” olarak değerlendirir. Bu bağlamda şiiri ise “Tahayyül’ün ifadesi” olarak tanımlar ve şiir ile insanlığın aynı anda yaratıldığını ileri sürer.⁸ Ontolojik olarak yaratılışla, insanla koşut olan şiir ya da onun yapı taşı olan sözcükler, bize sadece “gerçeği bağışlamakla kalmaz, bizim için gerçekliği savunabilirler de.” Mahsulü, haşereyi “öldüresiye kafiye boğar[ak]” korusun, mahpus bulunduğu hücresinden ezberinden okuduğu şiirden fırlayan kahraman ve ordusu sayesinde kurtulan, pogroma ezberlediği öyküyle katlanan insan ya da şairler, kaderimizin ve varoluşumuzun söze, şiire, edebiyat ve sanata bağlı olduğunun en güzel delilidir. Zaten Horatius bunu “Beyhudeydi şefin ve bilgenin gururu,/Ozanları yoktu ve öldüler!/Boşunaydı entrikaları, boş yere aktı kanları,/Ozanları yoktu ve ölümler!” diyerek neredeyse iki bin yıl önce ortaya koymuştur.⁹ Şairler sadece yaşayıp yazmazlar, onların alametifarikası

⁶ L. Wittgenstein, *Kesinlik Üstüne+Kültür ve Değer* (Çev: Doğan Şahiner), İstanbul, Metis Yayınları, 2009, ss.157;176. Filozof’un düşüncelerine dayanak yaptığı “başlangıçta eylem vardı” ifadesi, çevirmenin notuna göre Goethe’nin Faust adlı eserinden alınmıştır.

⁷ R. Jakobson, “Bir Şiir Sanatı Bilimine Doğru” *Yazın Kuramı/Rus Biçimcilerin Metinleri*, Derleyen. T. Todorov (Çev: Mehmet Rifat-Sema Rifat), İstanbul YKY, 2005, s.14.

⁸ Shelley, a.g.e., s.25-26.

⁹ A. Manguel, *Kelimeler ve Şeyler* (Çev: Ezen Ezgi Taşçıoğlu), İstanbul, YKY, 2016, s.15-21. Sezai Karakoç da

“yaşatmalarında”dır. Sultan Süleyman’ı ebedileştiren, kahramanlıklarını anlatan Bâkî’dir, onun sözündeki “âb-ı hayattır.”¹⁰ Herder ise “Bir şair çevresinde bir millet yaratır, ona görülecek bir dünya verir ve o milletin ruhunu bu dünyaya taşımak üzere elinde tutar” diyerek şairin öncü ve kurucu rolüne dikkat çeker. “Ulus önce bir şiiirdir. Sonra siyasi yapıya dönüşür.”¹¹ Zaten Benveniste’nin dediği gibi “dil toplumun yorumlayıcı” olup “toplumu içerir.”¹²

Şiir, dilin ve toplumun temeli olup onun sözü, kurucu sözdür. Her toplum şiir üzerine kurulmuştur.¹³ *İstiklâl Marşı*, *Bülbül* ve *Çanakkale Şehitleri*, Türkiye Cumhuriyetinin tapu sicil kayıtları olup bu coğrafyada yaşayan fertler, söz konusu şiirleri okudukça millet olmanın bilincini daha derinden idrak edeceklerdir. Her anlama bir yeniden doğumsa,¹⁴ bu şiirleri anladıkça Türk insanı her dem yeniden doğacak, dirilecek ve milletleşecektir. Zaten “şair, sadece felâkete uğramış ulusu için ağıt yakan biri değildir; onu ayağa kaldırmak için başını yükselten, toplum minberine çıkan kahramandır da. Umutlandırandır, muştular saçandır. Milletin önüne düşer şair. Onu kurtarmak için (...)”¹⁵ Mehmet Akif, tam da burada belirtildiği biçimde “şiiri gibi yaşamış” mustarip bir sanatkar, şiiriyle hayatı birlikte yürüten bir şaiirdir.¹⁶ Bir yazısında Şuara Suresi’nin 224 ve 227. ayetlerini tefsir eden Akif, “(...) Bir de zulüm gördükten sonra intikam alanlar için söz yoktur.” mealindeki kısmı şöyle açıklar: “(İntisar) İntikam almak manasınadır

¹⁰ D. A. Tökel, *Divan Şairi Diyor ki*, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2019, s.54-55.

¹¹ B. F. Dellaloğlu, *Poetik ve Politik/Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2020, s.9;196.

¹² E. Benveniste, *Genel Dilbilim Sorunları* (Çev:Erdim Öztokat), İstanbul, YKY, 1995, s.167.

¹³ O. Paz, *Çamurdan Doğanlar* (Çev: Kemal Atakay), İstanbul, 1996, s.58-64.

¹⁴ O. Weininger, *Söz Kalıntıları/Düşünsel Bir Mayın Tarlasından Yaşantı Özetleri* (Haz. ve çev: Abdülbaki Güçlü), Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014, s.142.

¹⁵ S. Karakoç, *Edebiyat Yazıları I/Medeniyyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir*, İstanbul, Diriliş Yayınları, 2007, s.53.

¹⁶ F. Gökçek, *Bir Medeniyetin Şairi Mehmet Akif*, Ankara, TDK Yayınları, 2013, s.12.

ki burada hem özel hem geneldir. Yani şair hücumla, taarruza uğrayan masum kişilerin intikamını alacağı gibi, zulüm gören millet evlatlarını da dil kılıcıyla savunacaktır.”¹⁷ İstiklâl şairinin yaşamı kalen, kalem ve beden bu mücadelenin örnekleriyle doludur.

Kandinski’nin dile getirdiği şekliyle “Her sanat eseri zamanın çocuğu, çoğu zaman da duygularımızın anası”¹⁸ ise her şairin de sosyolojik bir hadise olduğu söylenebilir. Stevens, “şiir teorisinin bizzat hayat teorisi”¹⁹ olduğunu vurgularken Valery de “Gerçeği bir otobiyografiden neşet etmeyen bir teori mevcut değildir” der.²⁰ Nihai olarak Cemal Süreya’nın söylediği gibi “şairin hayatı şiire dâhildir.”²¹ Şiir, şairinden ayrılamaz. Balkan Harbi faciaları, yaklaşan I. Dünya Savaşı ve ülke içindeki karışıklıklar Mehmet Akif’i vatan hizmetinde daha aktif görev almaya zorlamıştır. “Teşkilât-ı Mahsûsa”nın vatanın selameti için verdiği gizli görevlere icabet eden Akif, bu amaçla I. Dünya Savaşı sırasında Berlin’e, oradan döndükten iki ay kadar sonra da Mayıs 1915’te yaklaşık altı ay kalacağı Arabistan’a gitmiştir. Orhan Okay, bütün bu gezilerin edebiyatımıza üç büyük manzume kazandırdığını söyler. “El Uksur”da başlıklı manzume Mısır ve Medine seyahatinin, “Berlin Hatıraları” Berlin, “Necid Çöllerinden Medine’ye” de Arabistan gezisinin meyveleridir.²²

¹⁷ M. A. Ersoy, *Düzyazılar/Makaleler-Tefsirler-Vaazlar* (Haz: A. Vahap Akbaş), İstanbul, Beyan yayınları, 2011, s.343-345.

¹⁸ V. Kandinski, *Sanatta Zihinsellik Üstüne* (Çev: Tevfik Turan) İstanbul, YKY, 1993, s.21.

¹⁹ H. Bloom, *Etkilenme Endişesi/Bir Şiir Teorisi* (Çev: Ferit Burak Aydar), İstanbul, Metis Yayınları, 2008, s.46.

²⁰ P. Valery, *Şiir Sanatı* (Türkçesi: Ahmet Ölmez), İstanbul, Ketebe Yayınları, 2020, s.73.

²¹ F. Perinçek-N. Duruel, *Cemal Süreya/Şairin Hayatı Şiire Dâhil*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1995, s.10.

²² O. Okay, *Mehmed Âkif/Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2015, s.17-18.

Yukarıda belirtilen şiiirlere 1924'te yayımlanan *Âsım* kitabını özellikle ondan önce “Âsım’dan Bir Parça” başlığıyla ilk defa Sebîlürreşâd’ın 10 Temmuz 1924 tarihli nüshasında yayımlanan²³ manzumeyi de ilave etmek gerekir. Sonradan Çanakkale’de şehit düşmüş askerlerimize yapılmış en güzel dua, düşmanı telin ve mahkûm eden en tesirli beddua²⁴ olarak kabul görmüş olan bu şiir, halk arasında da *Çanakkale Şehitlerine* adıyla benimsenmiştir. Sözün edilen sayıda “Âsım, Harb-i Umûmî’nin son senelerinde yazılmıştır. Bu parça Köse İmam’la vukû’ bulan bir muhâverenin mâ-ba’didir. Bin üç yüz küsur beyitden ibâret olan Âsım, Safahat’ın altıncı kitabı olmak üzere yakında intişâr edecektir” dipnotuyla çıkan bu şiirin tohumları, Berlin ve Arabistan gezilerinde şairin zihnine rezkolunmuştur. “Berlin Hatıraları”nı ithaf ettiği ve vazife icabı Almanya’ya beraber gittikleri Binbaşı Ömer Lütfi Bey, Akif’in gece gündüz Çanakkale’yi düşündüğünü, gelen olumsuz haberlerle üzülp ağladığını ama “Bütün dünya toplanıp hücum etse yine Çanakkale sukut etmez” sözünden anlaşılacağı gibi, bu “son istinadgâhımız[ın]” düşmeyeceğine inandığını nakleder.²⁵ Cemal Kutay ise, Eşref Bey’in anlattıklarından hareketle bu şiirin Arabistan seyahati sırasında, Çanakkale Savaşı’nın kazanıldığına dair haberin alındığı El –Muazzam istasyonunda yazıldığını, zamanla “tabîî hüviyetine” girdiğini

²³ M. Âkif, “Âsım’dan Bir Parça” *Sebîlürreşâd*, 10 Temmuz 1340/1924, Cilt:24, s.152-153.

²⁴ Behçet Necatigil, “güçlü bir şiir ya bir hayır - - ya bir bedduadır” der ve onun nasıl hâletiruhiye ile yazıldığını şöyle ifade eder: “Şiir bir çıkartmadır, uyuyan topraklara uyumayışlardan.” (*Bile/Yazdı*, İstanbul, YKY, 2021, s. 29-31.) Kaya-han Özgül ise çeşitli şiir tanımları arasında şunları da zikreder: “Şiir gerektiğinde dua, gerektiğinde bedduadır. Şiir görünmeyenden alınan mesajdır; âyettir, hadistir, keramettir, kehanettir.” (*Kandille İskandil*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2013, s.52)

²⁵ E. E. Fergan, *Mehmed Âkif/Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, Birinci Cilt, İstanbul, Sebîlürreşad Neşriyatı, 1962, s. 108-109. Berlin Hatıraları’nda Çanakkale Savaşı’nın şairin ruhunda yarattığı endişeler ve akisler görülebilir.

aktarır.²⁶ Bütün bu hadiseler, şairin gözlemleri, tahayyül kudreti ve çalışma/yazma biçimi *Âsım*’ın ve *Çanakkale Şehitlerine* şiirinin zaman içinde inşa edildiğini gösterir.

İyi yazmak için iyi hissetmenin şart olduğunu belirten Akif, yazma sanatının “ısrarlı, sürekli bir çalışma ile elde edilen bir me-
leke” olduğunu belirtir. Gerçek, hayat ve gözlemi her edebî eserin temel unsurlarından biri olarak gören şair “konuyu zihnin döl yata-
ğında uzun süre taşımak, düşük cenin gibi vaktinden önce meydana
çıkarmaya özenmemek, iyi yazmanın birinci şartıdır”der.²⁷ O, sanat ve edebiyatta “her şeyin az şeyle olduğuna kani olanlardan[dır].” Akif, güç yazan adamdır. Tabii olanı bulmak için yazdıklarını bazen yedi, sekiz defa çizer. Hatta Mithat Cemal’in latife yollu söylediği “Yaz-
maktan güzel şey, çizmektir.” vecizesini ciddiye alarak, yazdıklarının hepsine topyekûn bir çizgi çekmek ister.²⁸ Bu zaviyeden yaklaşıldı-
ğında *Çanakkale*’yi konu edinen şiirinin yayımlanması için, Akif’in neden bu kadar beklediği de vuzuha kavuşmuş olur. Seyahatlerinin sonucu olan “El-Uksur”da ve “Necid Çöllerinden Medîneye” şiirle-
rini Safahat’ın beşinci kitabı olan *Hâtıralar*’da 1917 yılında yayımlayan şairin, *Çanakkale*’yi konu edinen bu şiirini yayımlamak için özellikle *Âsım*’ı beklediği ileri sürülebilir. “*Âsım*”ın kurgusunda bu şiir, tam anlamıyla maddi ve manevi bir çöküş panoraması arz eden devlet, millet ve insanımızın dirilişi, yeniden ayağa kalkışı için gerekli çareyi/teklifi içeren bir bölüm biçiminde konumlandırılmıştır.

Çanakkale şehitlerinin ruhunu tazim eden bu destan; bir çiğ-
lık²⁹ olmasının yanı sıra bir kargış ve yakarıştır. Şiirde madde-mana,

²⁶ C. Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Âkif*, İstanbul, Tarih Yayınları, 1963, s.168-171.

²⁷ M. A. Ersoy, *Düzyazılar/Makaleler-Tefsirler-Vaazlar*, s.139-145.

²⁸ M. C. Kuntay, *Mehmet Akif*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001, s.326-327.

²⁹ Tanpınar, “Çığlık şiirin yarısıdır. Bütün mesele dili bir sesin kendisi yapmaktır” derken kanaatimizce buna işaret eder. Mithat Cemal, Akif’i “çığlığın virtü-
özü” olarak görürken Nurettin Topçu, ilk beş Safahat’ın “çığlık”la dolu oldu-
ğunu belirtir. Ona göre “aşığın şükürü feryattır.” Bu çığlık, “büyük sanat eserinde

teknik-iman ile “Ehl-i Salîp”-İslam zıtlıkları dikkati çekmektedir. Burada anlatıcının Hocazâde olması da tesadüf değildir. Çünkü Köse İmam, Mehmet Akif’in kurgusal düzlemde bedbin tarafını temsil ederken diğeri Çanakkale Savaşlarını görerek “ümitsizliklerini inançla değiştiren Âkif’i” imler.³⁰ Bu şiir, ana hatlarıyla üç bölüme ayrılabilir. İlk bölüm savaşın tasvirine, düşmanın tanımlanmasına ve savaşla birlikte ortaya çıkan gerçek yüzüne odaklanırken, ikinci bölüm savaş sahnesini tasvir eder. Üçüncü bölüm ise şehitleri tebcele ayrılmıştır. İlk iki bölüm bir kargış, hayır, dil kılıcıyla yapılan bir direniş olarak değerlendirilebilir. Son kısım ise bir dua ve müjde niteliği taşır.

İlk bölümde öykü zamanı ve söylem zamanı arasındaki fark dikkat çekicidir. Anlatıcı genel olarak geçmiş öykülemektedir. İkinci kısımda ise büyük ölçüde, öykü ile söylem zamanı arasındaki fark ortadan kalkar. Bu sayede yaratılan dramatik yanılsama, anlatıcının sanki olaylar olurken onları naklettiği duygusunu uyandırır. Böylelikle anlatıcının heyecanı muhtemel dinleyici ve okurlara da sirayet edecektir. Bu söyleyiş biçimi, aynı zamanda şiirin şimdisinde, vatan ve cephedeki durumun vahametini de gözler önüne sererken bir seferberlik çağrısı gibi çıkar. Belirtilen nitelikleriyle muhataplarını şok eden, sarsan, uyandıran ve harekete geçmeye zorlayan bu kısım, ülke ve insanımızın geleceğini de şekillendirme potansiyelini içinde taşır. Kullanılan fiillerin niteliği ve sıklığı, belirtilen duyguları ve iklimi oluşturmaya hizmet eder. Anlatıcı, savaşı bir levha şeklinde tasvir ederken “yüksek frekanslı ses efekti”³¹yapan sözcük seçimleriyle de alımlayıcıların zihninde oluşan görüntüyü tamamlamalarına yardım eder.

özü teşkil eden unsur, ses, renk, şekil, kütle ve kelime gibi her çeşit ifade vasıtaları içinde gizlenen metafizik feryattır.” der. (Mehmet Âkif, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2011, s.29;62-65

³⁰ O. Okay, *Mehmed Âkif/Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2015, s.100.

³¹ D. Yalçın Çelik, “Ay Bedir Halindeydi, Zafer Kazanıldı... Mehmet Akif’in Çanakkale Şehitleri” *Bilig*, Güz/2003, Sayı: 27, s.100

Tahlil çabamıza zemin teşkil eden mısralar, savaş sahnesini tasvir eden ikinci bölümde yer almaktadır. Buraya kadar şiir ve şair bağlamında ortaya konulanlar, “şiir üzerine yargılar, şiirden daha değerlidir”³² hükmü doğrultusundadır. Ancak buradaki ironiyi kaçırmamak gerekir. Bu ifade tersinden de olsa şiirin bir öz olduğunu, su katılmamış mürekkeple yazıldığını, üzerine yazılan her yazının şiirin kendisini benimsetmeyip açığa vurma niteliğinden dolayı bir yorumlama çabası olmaktan kurtulmayacağına işaret eder.

**Saçıyor zırha bürünmüş de o namert eller,
Yıldırım yaylımı tûfanlar, alevden seller.**³³

Şiirde Akif’in nikbin tarafını temsil eden Hocazâde, düşman kuvvetlerinin iç yüzünü afişe ederken aynı zamanda onları damgalar, simgesel olarak mahkûm eder. “Namert eller” sözcelemi, mefhum-ı muhalifi düşünülürse alımlayıcıları “mert ellere” Mehmetçiğe götürecektir. “Avrupalı, Ehl-i Salib ya da mel’un” sahip olduğu imkânlar ya da “tahrîbe müvekkel esbab[ı]” ile saldırmaktadır. “Zırha bürünmüş” göstergesi, iman dolu göğüslerin karşıtı olarak okuru yine “namert ellere” gönderir. Aynı zamanda bu ifade, Çanakkale Savaşı’yla karnındaki esrarı hayâsızca döküp maskesi yırtılınca “âfet” olmaktan çıkan “medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüzüstü”e işaret eder. Tasvir edilen savaş meydanının tarrakası, gürültüsü ve korkunç atmosferi, tam da Necatigil’in “Şiiri hareketli yapan, kimi sözcükler arasında gidiş gelişler, hemen görülmeyen alışverişlerdir”³⁴ saptamasını akla getirir. “Saçıyor” dilsel göstergesi ile düşmanlar ve ejderha imgesi arasında bir ilişki kurulur. Canavar gibi düşmanların da insiyaki olarak yakmak, yıkmak ve öldürmek dürtülerine, aynı zamanda bunun keyfiliğine dikkat çekilir.

³² G. Agamben, *İçeriksiz Adam* (Çev: Kemal Atakay), İstanbul, Monokl Yayınları, 2019, s.58.

³³ M. A. Ersoy, *Safahat* (Haz: M. Ertuğrul Düzdağ), Ankata, TDV Yayınları, 2010, s.386.

³⁴ B. Necatigil, *Bile/Yazdı*, İstanbul, YKY, 2021, s.32.

“Yıldırım yayılımı tufanlar, alevden seller” mısraında Ehl-i Salıb”ın tecavüz ve taarruzunun şiddeti, yoğunluğu, tahrip gücü ile hızı söz konusu edilmiştir. Bu mısradaki bütün dilsel göstergeler, yıkıma ve ölüme yönelik bir anlam taşırlar. Bu durum, belki de sadece vatanımızla sınırlı değildir. “Yayılım” sözcüğü Batının müstemleke geçmişini ve zihniyetini yan anlam olarak verir. Gittiği her yere ateş götüren bir medeniyettir, bu. Yerden ve gökten yapılan saldırının bir ölüm-kalım mücadelesi anlamına geldiğini abartma yoluyla ortaya koyan bu mısralar, belki de anlatıcının düşüncelerini daha vazıh bir biçimde dile getirme isteğinin sonucudur. Okay’ın lirik-epik bir manzume olarak değerlendirdiği *Çanakkale* şiirinde, genel olarak liriğin hyperbole ve apostrophe³⁵ nitelikleri göze çarpar. Şairin bu tercihi vermek istediği iletiyi vurgulamak, altını çizmek ve pertavsız altında göstermek düşüncesinin yol açtığı bir tavrın neticesidir. Bu uyarıların sonucunda “yıldırım, tufan ve alev”in etkisiyle imanının gereği olarak şehit düşen Mehmetçiğe ölüm, tatlı ve munis çehresiyle bir kandil, avize ve fecir olacaktır. Ölüm ise bir bakıma yeniden doğum ve diriliştir. Novalis’e göre “Ölüm, hayatımızın romantikleştiren prensibidir. Ölüm eksi, hayat ise artıdır. Bunun için hayat ölümle güçlenir.” Bu sayede romantikleştirilen dünyanın sırrına varılacaktır.³⁶ Bu yönüyle şiir, kehanet olup bir gelecek tasarımını da ihtiva eder.

Şiir, çeşitli yorumlara imkân veren bir türdür. Bu büyük ölçüde şiirin bir susma, çıkarma sanatı olmasıyla da yakından ilgilidir. “Bir şiir yalnız o şiire giren değil, bir de girmeyen sözcüklerden meydana gelir (...) Şiirin güzelliği kendi dışında bıraktığı sözcüklerin sayısıyla doğru orantılıdır.”³⁷ Her şiir bu yönüyle, okuru biraz da kendi

³⁵ E. Alkan, *Karanlıklar Prensi Baudelaire*, İstanbul, Evrensel Kültür Kitaplığı, 1995, s.100. Hyperbole “güçlü bir izlenim yaratmak için anlatımı abartmak” iken apostrophe “doğrudan doğruya kişilere ya da kişileştirilmiş şeylere hitap şekli”dir.

³⁶ Novalis, *Fragmanlar* (Çev: Battal İnandı), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1987, s.81.

³⁷ S. Birsell, *Şiirin İlkeleri*, İstanbul, Adam Yayınları, 2001, s.26.

şiiirini oluşturmaya, zaman zaman da aşırı yorumu sevk eder. Bir açıdan zaten “aşırı-yorum göze alınmadan yorum yapılamaz.”³⁸ *Çanak-kale Şehitlerine* şiiri, bilhassa üzerinde durduğumuz bölüm ve mısralar şiirin yaşamı değiştirme, insanı harekete geçirme, uyandırma³⁹ sarsma işlevlerine örnek teşkil etmektedir. Dil kılıcıyla mazlum bir milletin hakkını savunan⁴⁰ anlatıcı “kutsal göstergeler dizgesi” ile Çanakkale’yi salt bir mekân olmaktan çıkararak kimliğin yapıcı unsuru olan bir hafıza/bellek/anı evine yükseltmiştir.⁴¹ Zaten şairler bir açıdan “hafıza muhafızları”dırlar.⁴²

Söz ve şiir; başlangıç, yaratılış, eylem, direniş ve duayla koşutsa Türk milleti de Türk şiiri var oldukça yeryüzünde payidar kalacaktır. Bunun gerçekleşmesinde “İstiklâl Marşı” kadar “Çanakkale Şehitlerine” ithaf edilen şiirin de yadsınamaz bir payı vardır. Sadece insanlar değil milletler de yeryüzünde şiirle mukimdir. Bir “iç kale sanatı” olarak görülen ve sanatların en millîsi olarak kabul edilen şiirin diriltici nefesi, milletleri ayakta tutan yegâne güçtür.

³⁸ O. Koçak, *Bahisleri Yükseltmek/Turgut Uyar Şiirinde Kendini Yaratma Deneyimi*, İstanbul. Metis Yayınları, 2018, s.42.

³⁹ G. Janouch, *Kafka İle Konuşmalar*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1966, s.25-28.

⁴⁰ Ne ironiktir ki 1925 yılında “vatana ihanet”le suçlanan Eşref Edip de kendini *Çanakkale Şehitlerine* şiiriyle savunmak zorunda kalacaktır. Şiirin bir direniş, hayır ve isyan olduğu bir kez daha tescillenecektir. (M. Coşkun, *Kod Adı: İrtica -906/Mehmed Akif Ersoy*, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2015, s.33-36.

⁴¹ Ü. Eliuz, “Kutsal Göstergeler Dizgesi: Çanakkale Şehitlerine” *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy Sempozyum Kitabı*, (Editör: Orhan Söylemez), Ankara, Berikan Yayınevi, 2016, s.63-83.

⁴² G. Santayana, *Şiirin Öğeleri ve İşlevi* (Türkçesi: Volkan Hacıoğlu), İstanbul, Ve Yayınevi, 2014, s.11.

Kaynaklar

- A. Manguel, *Kelimeler ve Şeyler* (Çev: Ezen Ezgi Taşçıoğlu), İstanbul, YKY, 2016, s.15-21.
- A.H. Tanpınar, *Tanpınar'ın Mektupları* (Haz: Zeynep Kerman), İstanbul, Dergâh Yayınları, 2007.
- B. F. Dellaloğlu, *Poetik ve Politik/Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2020.
- B. Necatigil, *Bile/Yazdı*, İstanbul, YKY, 2021.
- C. Baudelaire, *Richard Wagner Et Tannhäuser À Paris*, Paris 1861.
- C. Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Âkif*, İstanbul, Tarih Yayınları, 1963.
- D. A. Tökel, *Divan Şairi Diyor ki*, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2019.
- D. Yalçın Çelik, “Ay Bedir Halindeydi, Zafer Kazanıldı... Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitleri” *Bilig*, Güz/2003, Sayı: 27, s.85-106.
- E. Alkan, *Karanlıklar Prensi Baudelaire*, İstanbul, Evrensel Kültür Kitaplığı, 1995.
- E. Benveniste, *Genel Dilbilim Sorunları* (Çev: Erdim Öztokat), İstanbul, YKY.
- E. E. Fergan, *Mehmed Âkif/Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, Birinci Cilt, İstanbul, Sebilürreşad Neşriyatı, 1962.
- F. Gökçek, *Bir Medeniyetin Şairi Mehmet Akif*, Ankara, TDK Yayınları, 2013.
- F. Perinçek-N. Duruel, *Cemal Süreya/Şairin Hayatı Şiire Dâhil*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1995.
- G. Agamben, *İçeriksiz Adam* (Çev: Kemal Atakay), İstanbul, Monokl Yayınları, 2019.
- G. Janouch, *Kafka İle Konuşmalar*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1966.
- G. Santayana, *Şiirin Öğeleri ve İşlevi* (Türkçesi: Volkan Hacıoğlu), İstanbul, Ve Yayınevi, 2014.
- H. Bloom, *Etkilenme Endişesi/Bir Şiir Teorisi* (Çev: Ferit Burak Aydar), İstanbul, Metis Yayınları, 2008.
- L. Wittgenstein, *Kesinlik Üstüne+Kültür ve Değer* (Çev: Doğan Şahiner), İstanbul, Metis Yayınları, 2009.
- M. A. Ersoy, *Düzyazılar/Makaleler-Tefsirler-Vaazlar* (Haz: A. Vahap Akbaş), İstanbul, Beyan yayınları, 2011.
- M. Âkif, “Âsım'dan Bir Parça” *Sebilürreşâd*, 10 Temmuz 1340/1924, Cilt:24, s.152-153.
- M. C. Kuntay, *Mehmet Akif*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001.
- M. Coşkun, *Kod Adı: İrtica -906/Mehmed Akif Ersoy*, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2015.

- M. K. Özgül, *Kandille İskandil*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2013.
- N. Topçu, *Mehmet Âkif*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2011.
- O. Koçak, *Bahisleri Yükseltmek/Turgut Uyar Şiirinde Kendini Yaratma Deneyimi*, İstanbul, Metis Yayınları, 2018.
- O. Okay, *Mehmed Âkif/Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2015.
- O. Paz, *Çamurdan Doğanlar* (Çev: Kemal Atakay), İstanbul, 1996.
- O. Weininger, *Söz Kalıntıları/Düşünsel Bir Mayın Tarlasından Yaşantı Özetleri* (Haz. ve çev: Abdülbaki Güçlü), Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014.
- P. B. Shelley, *Şiirin Bir Savunması* (Türkçesi: Bünyamin Kasap), İstanbul, Şûle Yayınları, 2011.
- P. Valery, *Şiir Sanatı* (Türkçesi: Ahmet Ölmez), İstanbul, Ketebe Yayınları, 2020.
- R. Jakobson, “Bir Şiir Sanatı Bilimine Doğru” *Yazın Kuramı/Rus Biçimcilerin Metinleri*, Derleyen. T. Todorov (Çev: Mehmet Rifat-Sema Rifat), İstanbul YKY, 2005.
- R. W. Emerson, *İnsanın Görkemi* (Çev: F. Cihan Dansuk-Pınar Özdemir), Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2013.
- Rancier, *Suskun Söz* (Çev: Ayşe Deniz Temiz), İstanbul, Monokl Yayınları, 2016.
- S. Birsell, *Şiirin İlkeleri*, İstanbul, Adam Yayınları, 2001.
- S. Karakoç, *Edebiyat Yazıları I/Medeniyyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir*, İstanbul, Diriliş Yayınları, 2007.
- Ü. Eliuz, “Kutsal Göstergeler Dizgesi: Çanakkale Şehitlerine” *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy Sempozyum Kitabı*, (Editör: Orhan Söylemez), Ankara, Berikan Yayınevi, 2016.
- V. Kandinski, *Sanatta Zihinsellik Üstüne* (Çev: Tevfik Turan) İstanbul, YKY, 1993.

Törelî Türk Edebiyatı Çalışmaları-2

ÇANAKKALE ŞEHİDLERİNE (Şerh - Tahlil)

Mehmed Âkif Ersoy'un Berlin'deki vazifesi sırasından başlayıp Necîd çöllerine uzanan yazılış hikâyesiyle, Safahat'ın ve "Âsım" kitabının tertîbi içerisindeki konumlandırılışıyla, şâirinin herkesçe şâhit olunan âbidevî şahsiyetini ve vatanperverliğini bihakkın ihtivâ edişiyile şerhe konu olan "Çanakkale Şehîdlerine" şiiri, edebiyâtımızın en "nâdîde" ve "metin" eserlerinin başında gelir.

Bir "Servet-i Fünûn" şâiri olan Cenab Şahabeddin, "Âsım"ı bir "belâgat kasırgası" olarak nitelendirmeyi tercih eder. "Çanakkale Şehîdlerine" bölümü ise âdeta bu "kasırga"nın merkezi, yoğunlaştığı yerdir. Bu metnin sadece "belâgat" ile alâkalı bir yönünün olmadığı, "Âsım"ın nesli" bağlamında bir nesil yetiştirme gâyesiyile dertlenen şâirinin maksadı da düşünüldüğünde, "maârif" ile alakalı yönünün de ciddî bir şekilde ele alınması gerektiği muhakkaktır. M. Âkif'in "kurtarıcı" neslin adı olarak "Âsım" ismini tercih etmesi, Safahat'ta yer alan bu bölümü dönemin değerli bir maârifçisi sayılan dostu Fuad Şemsi (İnan)'ye ithaf etmesi gibi hususlar da şerhe konu olan metnin daha geniş açılımlarla değerlendirilmesi gerektiğinin en güzel ispatıdır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6769-27-4

9 786256 769274